

PIKTNAUDŽIAVIMO
MIGRANTŲ ĮDARBINIMU,
JŲ IŠNAUDOJIMO DARBE IR
PREKYBOS DARBUOTOJ AIS
MIGRANT AIS BALT IJ OS J ŪROS
REGIONE PREVENCIJ OS
REKOMENDACIJ OS

TRUMPAI

ADSTRINGO

With the financial support of the Prevention of and Fight against Crime Programme
European Commission – Directorate-General Home Affairs

This project has been funded with the support from the European Commission.
This publication reflects the views only of the author, and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Piktnaudžiavimo migrantų įdarbinimu, jų išnaudojimo darbe ir prekybos darbuotojais migrantais Baltijos jūros regione prevencijos rekomendacijos (Rekomendacijos) yra baigiamoji projekto „ADSTRINGO: kova su prekyba žmonėmis priverstiniam darbui plėtojant partnerystę, tobulinant identifikavimą ir įgyvendinant organizacines priemones“ veikla. Jas parengė **Liliana Sorrentino** and **Anniina Jokinen**. Projektą įgyvendino Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (LR VRM), Nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės Europos institutas prie Jungtinių Tautų (HEUNI), Baltijos jū-

ros valstybių tarybos darbo grupė prieš prekybą žmonėmis (TF-THB) ir Tartu universitetas. Projektu įgyvendinta Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategijos 15 prioriteto priemonė, už kurią atsakinga LR VRM. Rekomendacijas lietuvių ir anglų kalbomis galima rasti www.vrm.lt/lit/IMG/1368 ir www.vrm.lt/lit/Prekybos-zmonemis-prevencijos-ir-kontroles-programa/246.

Projektas įgyvendintas Europos Komisijos Nusikalstamumo prevencijos ir kovos su nusikalstamumu programos, TF-THB, LR VRM ir HEUNI lėšomis.

PIKTNAUDŽIAVIMO MIGRANTŲ ĮDARBINIMU, JŲ IŠNAUDOJIMO DARBE IR PREKYBOS DARBUOTOJAIŠ MIGRANTAIŠ BALTIJOS JŪROS REGIONE PREVENCIJOS REKOMENDACIJOS – TRUMPAI

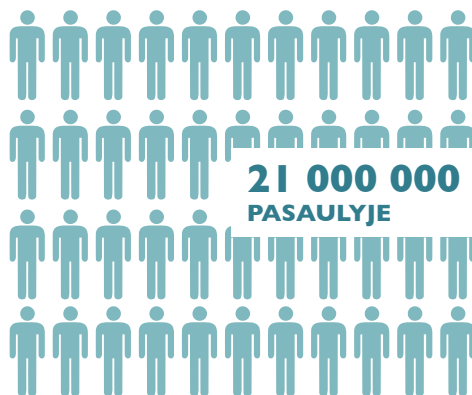
Piktnaudžiavimo migrantų įdarbinimu, jų išnaudojimo darbe ir prekybos darbuotojais migrantais Baltijos jūros regione prevencijos rekomendacijos – TRUMPAI (Rekomendacijos – TRUMPAI) yra patogi naudoti koncentruota apžvalga, kaip užkirsti kelią darbuotojų migrantų išnaudojimui. Jos skirtos valstybėms, verslui, ypač įdarbinimo agentūroms ir darbdaviams, profesinėms sąjungoms ir nevyriausybiniams organizacijoms (NVO). Rekomendacijos – TRUMPAI – tai trumpos Rekomendacijų ištraukos. Išsami informacija, nuorodos ir šaltiniai pateikiami Rekomendacijoje.

KODĖL MUMS REIKIA DARBUOTOJŲ MIGRANTŲ IŠNAUDOJIMO PREVENCIJOS REKOMENDACIJŲ?

Pastaraisiais dešimtmečiais daugelyje pasaulio šalių, įskaitant Europą ir Baltijos jūros valstybių regioną, darbo rinka išgyvena daug pokyčių. Dėl augančios konkurencijos ir gamybos restruktūrizavimo atskirose šalyse ir tarptautiniu mastu nuolat mažinamos kainos. Visa tai turi įtakos darbo organizavimui ir įdarbinimui dabartinėje visuomenėje. Šiandien itin žemos kvalifikacijos reikalaujančiose ir mažai apmokamose darbo vietose dirba vis lankstesnė darbo jėga, kurios didelė dalis yra visų kitų vengiamą darbą dirbantys migrantai. Tokie darbuotojai gali būti itin pažeidžiami dėl diskriminacijos ir kitokio išnaudojimo, įskaitant prekybą žmonėmis priverstiniam darbu.

Anot tarptautinių šaltinių, prekyba žmonėmis priverstiniam darbu plinta visame pasaulyje. Žmonės patiria prievartą, yra išnaudojami ir parduodami dirbti neatlygintą arba labai menkai apmokamą darbą ir (arba) teikti paslaugas, už kurias negaunamas joks užmokestis, žmogaus orumą žeminančiomis sąlygomis.

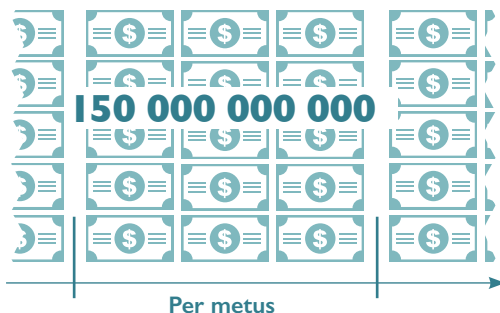
Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) duomenimis, pasaulyje **21 milijonas** žmonių yra patekę į vergiją primenančias sąlygas, yra verčiami dirbti arba tapo prekybos žmonėmis aukomis; **610 tūkst.** iš jų yra priverstinio darbo Europos Sąjungoje (ES) aukos.

610 000 ES

Remiantis 2014 m. TDO ataskaita, priverstinis darbas privačiame sektoriuje atneša **150 milijardų** Jungtinių Amerikos Valstijų dolerių nelegalaus pelno per metus.

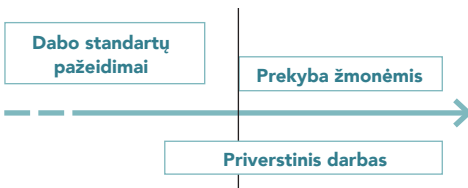
Empiriniai duomenys pasaulyje rodo stiprias sąsajas tarp piktnaudžiavimo įdarbinimu ir prekybos žmonėmis priverstiniam darbui (žr. 1 pav.).

1 pav. Prekyba žmonėmis, priverstinis darbas ir išnaudojimas

Paprastai darbuotojai migrantai moka didelius mokesčius už įdarbinimo, kelionės, apgyvendinimo ir kitas „paslaugas“ ir gauna melagingą informaciją apie darbo sąlygas. Šie darbuotojai dažnai patenka į išnaudotojiškas darbo sąlygas, ypač tose ūkio šakose, kuriose dirba žemos kvalifikacijos, mažai uždirbantys, sezoniniai, ne visu etatu, be stabilių darbo santykių, dažnai tarpininkaujančių agentūrų įdarbinti darbuotojai, pvz., valytojai, stalybininkai, restoranų personalas, žemės ūkio darbininkai. Dažnai tas išnaudojimas yra tęstinis (žr. 2 pav.) nuo skurdžių gyvenimo sąlygų, ilgų darbo valandų, labai mažų atlyginimų iki sunkesnių išnaudojimo formų, pvz., prekybos žmonėmis.

2 pav. Tęstinis išnaudojimas

Piktnaudžiavimo darbuotojų migrantų įdarbinimu ir jų išnaudojimo darbe Baltijos jūros regione požymių pavyzdžiai

- Smurtas ir grasinimai
- Pasų, tapatybės kortelių, banko kortelių, darbo leidimų pėnėmimas
- Nepakankamas arba nemokamas darbo užmokestis
- Vergavimas už skolas
- Slaptos sutarčių sąlygos, neteisėti atskaitymai iš darbo užmokesčio ir pernelyg didelės palūkanos už paskolas
- Padidintos būsto, maisto, transporto ir kitų reikmenų kainos
- Darbuotojo laisvės ir judėjimo kontrolė
- Neteisėti atskaitymai iš darbo užmokesčio už įrankius, privalomus išduoti pažymėjimus ir kt.
- Pernelyg ilgos darbo valandos neatlyginant už viršvalandžius, nemokant privalomų priemonų už darbą vakare, naktį ir savaitgaliais
- Neuztikrinama teisė į atostogas ir atostoginius
- Izoliavimas, draudimas bendrauti su kitais ir su šeima
- Draudimas lankyti kalbų kursus
- Grasinimai atleisti iš darbo, pranešti apie darbuotoją valdžios institucijoms, grąžinti darbuotoją į kilmės valstybę
- Grasinimai neskirti pakankamai darbo dienų (valandų), kad būtų užtikrintos minimalios pajamos pratęsti leidimą dirbti
- Neteisėti įdarbinimo mokesčiai
- Apgaulinga informacija dėl darbo turinio, sutarčių, darbo sąlygų ir leidimų dirbti
- Draudimas stoti į profesinę sąjungą
- Nesaugi ir nesveika darbo ir gyvenamoji aplinka
- Teisės į medicinos priežiūrą neuztikrinimas

Siekiant užtikrinti prevencijos veiksmingumą, reikia kovoti su visais išvardytais pažeidimais, kurie yra lengviau nustatomi ir dažnai būna prekybos žmonėmis užuomazga. Visų darbuotojų lygybės ir teisių užtikrinimo skatinimas yra veiksmingiausias būdas bendrųjų darbo standartų, kurie savo ruožtu pagerins pažeidžiamiausių darbuotojų padėtį, kokybei gerinti.

REKOMENDACIJOMIS SIEKIAMA:

→ skatinti orų darbą ir ginti pagrindines darbuotojų teises;

→ skatinti laikytis galiojančių darbo standartų, ypač tuose ūkio sektoriuose, kuriuose linkstama išnaudoti ir įdarbinami migrantai;

→ siekti, kad įdarbinimo paslaugas teikiantys subjektai ir darbdaviai laikytųsi vienetų etikos taisyklių;

→ skatinti strategines partnerystes tarp viešojo sektoriaus, verslo, profesinių sąjungų ir NVO piktnaudžiavimo ir išnaudojimo prevencijai nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu užtikrinti.

TIKSLINĖ GRUPĖ:

→ Politiką formuojantiems ir sprendimus priimančioms subjektams darbo, teisingumo, vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministerijose;

→ privačių įdarbinimo agentūrų ir jų asociacijų aukščiausio lygio vadovams;

→ valymo, žemės ūkio ir restoranų sektoriuose veikiančių verslo įmonių ir jų asociacijų aukščiausio lygio vadovams;

→ profesinių sąjungų, ypač susijusių su žemės ūkio, valymo, restoranų ir samdos sektoriais, atstovams;

→ NVO, ypač ginančių migrantų teises, teikiančių paslaugas migrantams ir kovojančių su prekyba žmonėmis, atstovams.

TERMINAI:

Prekyba žmonėmis (prekyba žmonėmis priverstiniam darbui) - *Žmonių verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar jų priėmimas gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigų ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas tą žmogų išnaudoti. Išnaudojimas apima [...] priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę [...]*

Darbuotojas migrantas - *Asmuo, kuris užsiims, užsiima arba užsiėmė veikla už atlygį valstybėje, kurios piliečiu nėra.*

Priverstinis darbas - *Bet koks darbas ar tarnyba, kurių buvo išreikalaujama prievarta, grasinant nuobauda ir kurių asmuo nesutiko atlikti sava valia*

PAGRINDINIAI PRINCIPAI IR STANDARTAI:

1. Žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris.
2. Valstybės turi tinkamai gerbti, saugoti ir įgyvendinti žmogaus teisių principus ir ypač jos turi priiinti atsakomybę už prekybos žmonėmis prevenciją, ištyrimą, prekeivių žmonėmis patraukimą atsakomybėn ir pagalbą prekybos žmonėmis aukoms bei jų apsaugą.
3. Visi darbuotojai turi būti traktuojami vienodai ir nediskriminuojami.
4. Darbo įstatymai turi užtikrinti visų darbuotojų migrantų apsaugą.
5. Verslas, įskaitant privačias įdarbinimo agentūras, turi būti atsakingas už pagarbos žmogaus teisėms užtikrinimą.

KETURI PAGRINDINIAI REKOMENDACIJŲ SKYRIAI:

piktnaudžiavimo įdarbinimu ir išnaudojimo darbe prevencijos **rekomendacijos valstybėms;**

rekomendacijos verslui: sąžiningų duomenų teikimo užtikrinimas siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui ir išnaudojimui;

rekomendacijos valstybėms, verslui, profesinėms sąjungoms ir civilinei visuomenei: pastangų suvienijimas darbuotojų migrantų teisėms apsaugoti;

multidisciplininis bendradarbiavimas ir koordinavimas tarptautiniu lygiu.

PIKтнаудžiavimo įdarbinimu ir išnaudojimo darbe prevencijos rekomendacijos valstybėms

VALSTYBĖS TURĖTŲ:

→ Reglamentuoti privačių įdarbinimo agentūrų veiklą

Valstybės turėtų priimti teisės aktus, skirtus privačių įdarbinimo agentūrų ir neoficialių įdarbintojų veiklai reglamentuoti įdiegiant licencijavimo ar registravimo sistemą bei paskiriant atsakingą kontrolės instituciją.

→ Užtikrinti, kad darbuotojai nemokėtų už įdarbinimo ir perkėlimo į kitą vietą paslaugas

Valstybės turėtų priimti teisės aktus, kuriuose būtų įtvirtinta, kad darbuotojai migrantai tiesiogiai ar netiesiogiai nemoka už įdarbinimo ir perkėlimo į kitą vietą paslaugas.

→ Taikyti veiksmingas ir proporcingas sankcijas už piktnaudžiavimą įdarbinant, kuris sąlygoja išnaudojimą darbe

Valstybės turėtų sukurti įspėjimų ir sankcijų sistemą dėl privačių įdarbinimo agentūrų išnaudojimo ar kitų licencijavimo (registravimo) reikalavimų ir darbo standartų pažeidimų. Atsižvelgiant į pažeidimą, sankcijos galėtų būti:

- licencijos (registracijos) panaikinimas;
- laikinas privačios įdarbinimo agentūros licencijos (registracijos) teikti žemos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimo paslaugas sustabdymas;
- teisės aktų reikalavimų nesilaikančios privačios įdarbinimo agentūros pavadinimo ir adreso skelbimas tam tikrą laikotarpį viešoje interneto svetainėje;
- laikinas privačios įdarbinimo agentūros licencijos (registracijos) teikti aukštos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimo paslaugas sustabdymas;
- laikinas ar nuolatinis uždraudimas verstis įdarbinimo veikla;
- finansinės baudos;
- draudimas dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose ir (arba) gauti valstybės remiamas paskolas arba subsidijas.

→ Nustatyti baudžiamąją atsakomybę už sukčiavimą įdarbinant.

→ Užtikrinti įmonių atsakomybę už prekybą žmonėmis

→ Nustatyti įdarbinimo ir darbo standartus ir kontroliuoti jų laikymąsi siekiant užkardyti piktnaudžiavimą įdarbinimu ir išnaudojimą darbe

- Darbuotojų migrantų teisės yra aukštesnis prioritetas negu imigracijos kontrolė
- Priemonių nustatyti piktnaudžiavimo įdarbinimu ir išnaudojimo darbe atvejus vykdymas prieš išvykimą ir po atvykimo
- Darbo inspektorių vaidmens ir gebėjimų plėtojimas bei atsakingų pareigūnų žinių stiprinimas ir gebėjimų ugdymas

→ Vykdyti specializuotus ir tikslinius tikrinimus darbų sektoriuose, kuriuose dažniausiai išnaudojami žmonės

→ Užtikrinti įmonių atsakomybę gerbti žmogaus teises

Valstybės turėtų skatinti verslą diegti įdarbinimo etikos principus, suderintus su Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindiniais principais.

→ Skatinti skaidrumą

Valstybės turėtų nustatyti aiškias atsakomybės ir atskaitomybės taisykles įdarbintojams ir darbdaviams, įskaitant ir subrangovus, priimti teisės aktus, kurie įpareigotų įmones, dirbančias sektoriuose, kuriuose dažniausiai nustatomi darbuotojų išnaudojimo atvejai, atskleisti informaciją apie savo ir subrangovų veiklą ir pagrindinių TDO darbo standartų laikymąsi, ir sugriežtinti teisės aktus dėl solidarios įmonių atsakomybės, kad būtų laikomasi kolektyvinių susitarimų ir (arba) minimalių atlyginimų ir darbo standartų rangovų ir subrangovų veikloje.

→ Nustatyti audito įmonių kontrolę

Valstybės turėtų didinti audito industrijos, įskaitant rangovų ir subrangovų veiklos auditus atliekančių įmonių, skaidrumą ir atskaitomybę bei sukurti mechanizmus audito įmonėms pranešti teisėsaugai apie išnaudojimo ir prekybos žmonėmis priverstiniam darbui požymius ir įtarimus.

Neseniai ES priimta nauja Viešųjų pirkimų direktyva numato, kad valstybės sektoriaus perkančiosios organizacijos gali taikyti socialinės apsaugos nuostatai, kuri užtikrintų nacionalinių, Europos ir tarptautinių aplinkosaugos, socialinės apsaugos ir darbo teisės reikalavimų vykdymą. Šie nauji kriterijai taikomi visam viešųjų pirkimų procesui, įskaitant laimėtojų atranką ir atmetimą, kurie nesilaiko aplinkosaugos, socialinės apsaugos ir darbo teisės reikalavimų. Direktyvoje numatyta, kad pasiūlymų atmetimo kriterijai taikomi bet kokiam ūkio subjektui, kuris buvo nuteistas už vaikų darbo išnaudojimą ir prekybą žmonėmis. Taip pat direktyva numato galimybę viešojo sektoriaus institucijoms atmesti „neįprastai mažos“ kainos pasiūlymus, t. y. pasiūlymus, kuriuose nurodyta neįprastai mažas darbų, prekių ar paslaugų kaina gali būti sąlygota techniškai, ekonomiškai ar teisiškai nepagrįsti prielaidų ar praktikos. Viešojo sektoriaus institucijos yra raginamos stebėti, kaip yra laikomasi socialinės apsaugos ir darbo teisės reikalavimų. Be to, direktyvoje yra numatytos griežtesnės subrangos reglamentavimo taisyklės: siekiant užtikrinti subrangovų veiklos skaidrumą, daugiau atsakomybės dėl subrangovų veiksmų numatyta pagrindiniams rangovui.

TAIKYTI VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ETIKOS LAIKYMOSI PRIEMONES SIEKIANT UŽKIRSTI KELIĄ DARBUOTOJŲ MIGRANTŲ IŠNAUDOJIMUI IR PREKYBAI JAIS

Daugelyje valstybių viešasis sektorius yra didžiausias prekių ir paslaugų pirkėjas ir vartotojas, tad jam tenka didelė atsakomybė. Valstybės institucijos ir organizacijos, veikiančios nacionaliniu ir vietos lygiu, turėtų užtikrinti, kad jų veikla neremtų išnaudojimo ir piktnaudžiavimo. Jos turėtų rodyti pavyzdį, elgtis etiškai atsakingai ir reikalauti, kad jų partneriai taip pat elgtųsi. Tokiu būdu **aukšti socialiniai ir etikos standartai** turėtų būti patvirtinti ir **būti svarbus viešųjų konkursų** atrankos kriterijus. Kainos kriterijus neturėtų būti lemiamas.

VALSTYBĖS TURĖTŲ:

→ Užtikrinti, kad pirkdamos prekes, darbus ir paslaugas visos viešojo sektoriaus organizacijos, įskaitant valstybės valdomas, kontroliuojamas arba remiamas įmones, turėtų tinkamas pagarbos žmogaus teisėms užtikrinimo procedūras, nepriklausomai nuo veiklos vietos.

→ Parengti pirkimų etikos gaires viešojo sektoriaus organizacijoms, skelbiančioms vietas, nacionalinius ir tarptautinius viešųjų pirkimų konkursus.

Valstybės sektoriaus perkanciosios organizacijos turėtų gauti rangovų įsipareigojimus:

- gerbti žmogaus teises ir laikytis atitinkamų nacionalinių ir tarptautinių įsipareigojimų, kuriuos nustato darbo sąlygos, socialinė apsauga, lygybę ir nediskriminavimą reglamentuojantys teisės aktai;
- užtikrinti aiškią politinę poziciją ir atitinkamas procedūras siekiant užkirsti kelią išnaudojimui, priverstiniam darbiui ir prekybai žmonėmis;
- pateikti įrodymų, kad darbuotojų atlyginimai mokami reguliariai, pagal sektorinės kolektyvinės sutarties nuostatas arba kitus minimalius atlyginimų standartus, kad laikomasi darbo ir sveikatos saugos bei socialinio draudimo nuostatų reikalavimų;
- laikytis darbuotojų migrantų įdarbinimo etikos standartų (pvz., Dakos orios migracijos principų);
- įtraukti į subrangos sutartis dėl prekių ir paslaugų pirkimo nuostatą, įpareigojančią visus subrangovus laikytis nacionaliniu lygiu šiam sektoriui nustatyto minimalaus

- atlyginimo arba kolektyvinių sutarčių dėl darbo sąlygų;
- stebėti savo ir subrangovų veiklą, siekiant nustatyti žmogaus teisių pažeidimų riziką ir jų poveikį, įskaitant išnaudojimą, užkirsti jiems kelią ir juos sumažinti, t. y. rangovai turi užtikrinti, kad jie ir jų partneriai neužeisima jokia neleistina veikla, kaip antai: darbuotojų asmens tapatybės ar kitų dokumentų atėmimas, atlygio už įdarbinimo paslaugas išskaičiavimas, pernelyg didelės būsto nuomos, apgyvendinimo ir pervežimo kainos;
- užtikrinti, kad savo ir subrangovų įmonėse pastebėti piktnaudžiavimo atvejai yra registruojami ir imamasi visų reikiamų priemonių užkirsti kelią tolesniems teisių ir standartų pažeidimams, atlyginti žalą ir, jei reikia, informuoti atitinkamas žinybas;
- pranešti apie pastangas užkirsti kelią išnaudojimui ir prekybai žmonėmis savo ir subrangovų įmonėse;
- atlikti nepriklausomą socialinį auditą siekiant patvirtinti, kad užtikrinamas žmogaus teisių, socialinės apsaugos, darbo saugos ir lygybės teisių įgyvendinimas.

Valstybių viešųjų pirkimų politikoje turėtų būti numatyti pasiūlymų atmetimo kriterijai:

- įmonėms, kurios vykdė nusikalstamą veiklą, susijusią su vaikų darbo išnaudojimu, priverstinio darbu, prekyba žmonėmis, korupcija, sukčiavimu, piktnaudžiavimu įdarbinant, darbuotojų asmens tapatybės ar kitų dokumentų atėmimu, mokesčių ar socialinio draudimo įmokų nemokėjimu, arba buvo pripažintos kaltomis dėl šių veikų;
- „neįprastai mažos“ kainos pasiūlymas dėl netinkamo socialinių arba darbo teisės aktų nuostatų įgyvendinimo arba piktnaudžiavimo praktikų taikymo.

Įrodymai apie išnaudojimo riziką, ypač tam tikruose ekonomikos sektoriuose, ir prekybą žmonėmis valstybėms yra pakankamos priežastys reikalauti iš įmonių atskaityti apie dedamas pastangas užkirsti kelią išnaudojimui ir prekybai žmonėmis.

REKOMENDACIJOS ĮMONĖMS: DERAMOS DĖMESYS PIKTNAUDŽIAVIMO ĮDARBINANT MIGRANTUS IR JŲ IŠNAUDOJIMO DARBE PREVENCIJAI

Įmonės turi įrodyti, kad imasi deramų priemonių nustatyti ir užkardyti žmogaus teisių pažeidimus ir sušvelninti jų neigiamą poveikį bei apie tai teikia informaciją. Baltijos jūros regiono valstybių privačios įdarbinimo agentūros ir kitos įmonės, įdarbinančios darbuotojus migrantus, ypač į ūkio sektorius, kuriuose dažniausiai nustatomi darbuotojų išnaudojimo atvejai, raginamos:

- gilinti žinias apie darbuotojams migrantams kylančią piktnaudžiavimo įdarbinant, išnaudojimo darbe ir prekybos žmonėmis priverstinio darbo tikslais riziką;
- prisiimti konkretų įsipareigojimą visoje savo verslo veikloje, įskaitant ir rangovus bei subrangovus, užkirsti kelią prekybai žmonėmis priverstiniam darbui, piktnaudžiavimui įdarbinant ir išnaudojimui darbe;
- įtvirtinti darbuotojų migrantų skundų dėl piktnaudžiavimo darbe sprendimo nesudėtingus mechanizmus ir sudaryti darbuotojams migrantams galimybes jais naudotis saugiai ir konfidencialiai, kad jie suvoktų procesą, nebijotų skųstis ir būtų užtikrinti, kad laiku gaus veiksmingą atsakymą;
- nustatyti nepriklausomus stebėsenos, patikrinimų ir sertifikavimo mechanizmus, pagal kuriuos dokumentais būtų pagrindžiamas elgesio kodeksų arba įmonių priimtų etikos standartų laikymasis, ir informacija dėl galimo išnaudojimo perduodama teisėsaugai.

“Tikimasi, kad įmonės ne tik deklaruos pagarbą žmogaus teisėms, bet ir žinos bei parodys, kaip jos savo veikloje vykdo šį įsipareigojimą.”

STIPRINTI ETIKOS STANDARTŲ LAIKYMOSI MIGRANTŲ ĮDARBINIMO VERSLE SAVIKONTROLĘ

→ Nustatyti aiškias įdarbinimo taisykles ir užtikrinti, kad **nei privačios įdarbinimo agentūros, nei tarpininkai arba darbuotojų paslaugas naudojančios įmonės nenustatytų mokesčių arba išlaidų, kuriuos turėtų mokėti darbo ieškantys asmenys už jų įdarbinimą ir perkėlimą į kitą vietą.** Būsimasis darbdavys turi būti atsakingas už tokių išlaidų arba mokesčių padengimą.

→ Įdiegti **systemas, skirtas patikrinti, įrodyti ir dokumentais patvirtinti**, kad įdarbinimo išlaidos nebuvo tiesiogiai arba netiesiogiai susigrąžintos iš darbuotojų atskaitant jas iš darbo užmokesčio, sumažinant kitas išmokas arba kitos rūšies mokesčiais ar pakeičiant darbo sąlygas.

→ **Gerbti darbo ieškančių asmenų ir darbuotojų privatumą** tvarkant jų asmens duomenis.

→ **Uždrausti** privačioms įdarbinimo agentūroms ir (arba) jų tarpininkams, ir (arba) darbuotojų paslaugas naudojančioms įmonėms **paimti darbuotojo pasą arba kitą tapatybės nustatymo dokumentą, vairuotojo pažymėjimą arba banko kortelę.**

→ **Patikrinti darbuotojų paslaugas naudojančios įmonės** reputaciją ir gebėjimą mokėti atlyginimus.

→ Užtikrinti, kad darbo **sutartis** darbuotojui būtų pateikta **raštu** jam suprantama kalba; sutarties kopija turėtų būti pateikta darbuotojui prieš įdarbinimą.

→ Užtikrinti, kad **sutartyje būtų** pateikta informacija apie: darbo užmokesčio dydį, mokėjimo būdus, darbo valandas, viršvalandžius, poilsio dienas, kompensacijas ir premijas, jeigu tokios numatytos, darbo sąlygų saugumą, atsakomybę už darbuotojų saugą ir sveikatą, draudimą, įdiegtus skundų teikimo mechanizmus ir galimybę jais pasinaudoti.

→ Užtikrinti, kad darbuotojas galėtų bet kuriuo metu nutraukti sutartį, pateikdamas **tinkamą pranešimą ir nemokėdamas jokios baudos**, nesustabdant jo darbo užmokesčio išmokėjimo ir nenustatant mokesčio, kurį jis turėtų mokėti už išėjimą iš darbo nepasibaigus nustatytam terminui.

→ Užtikrinti, kad darbuotojų migrantų įdarbinimo procesas ir darbo sutartis atitiktų **vienodo elgesio ir lygių galimybių** principą, neatsižvelgiant į tai, ar jie šalyje yra teisėtai, ar neteisėtai.

→ Užtikrinti, kad privačių įdarbinimo agentūrų įdarbinti darbuotojai turėtų teisę į **susirinkimų laisvę** ir **kolektyvines derybas**.

→ **Mokyti vidurinės grandies vadovus** ir darbuotojų prižiūrėtojus atpažinti išnaudojimą ir prekybą žmonėmis.

→ **Lankytis atsitiktinės atrankos būdu atrinkose darbuotojų paslaugas naudojančiose įmonėse** iškart po darbuotojų įdarbinimo siekiant įsitikinti, kad nėra piktnaudžiavimo atvejų.

SKATINTI VERSLO SAVIKONTROLĘ, SIEKIANT UŽKIRSTI KELIĄ PIKTNAUDŽIAVIMUI IR IŠNAUDOJIMUI DARBE BEI DARBO JĖGOS PASIŪLOS GRANDINĖJE

ĮMONĖS TURĖTŲ:

→ Įsipareigoti **atidžiai patikrinti** savo **subrangovus ir partnerius**, su kuriais jie bendradarbiauja įdarbindami darbuotojus migrantus. Patikra turėtų būti siekiama išsiaiškinti, ar jų partneriai nedalyvauja su piktnaudžiavimu ar apgaule susijusioje veikloje, ar nerenka mokesčių iš darbo ieškančių asmenų.

→ Įsipareigoti **laikytis darbo standartų** ir neriboti darbuotojo laisvės pasirinkti profesinės sąjungos ar į ją įstoti.

→ Įmitys **proaktyvių priemonių nustatyti prekybos žmonėmis riziką darbo jėgos tiekimo grandinėje**. Siekiant sumažinti išnaudojimo darbe tikimybę, įmonės turėtų pagalvoti apie kuo mažesnį įdarbinimo subrangovų naudojimą ir pasirinkti tik labai patikimus ir licencijuotus partnerius.

→ Apsvarstyti galimybę į sutartis su rangovais ir subrangovais įrašyti nuostatas **apie sutarties nutraukimą, nustačius piktnaudžiavimą darbuotojų įdarbinimu ir jų išnaudojimą**.

REKOMENDACIJOS VALSTYBĖMS, ĮMONĖMS, PROFESINĖMS SĄJUNGOMS IR CIVILINEI VISUOMENEI: BENDROS PASTANGOS APSAUGOTI DARBUOTOJŲ MIGRANTŲ TEISES

DAKOS ORIOS MIGRACIJOS PRINCIPAI

Dakos orios migracijos principai nustato labai gerus darbuotojų migrantų įdarbinimo etikos standartus. Šių principų turėtų laikytis atsakingi migrantų įdarbintojai ir darbdaviai. Jūs parengė Žmogaus teisių ir verslo institutas, prieš tai organizavęs įvairaus pobūdžio diskusijas su suinteresuotais dalyviais.

Dakos principai nustato du pagrindinius darbo teisės principus – nediskriminavimo ir vienodos apsaugos principus – ir šiuos dešimt standartų:

1. Darbuotojai migrantai nemoka jokių rinkliavų
2. Darbo sutarčių aiškumas ir skaidrumas
3. Sanglaudos politika ir procedūros
4. Pasų ar kitų tapatybę patvirtinančių dokumentų nepaėmimas
5. Reguliarus, tiesiogiai ir laiku mokamas darbo užmokestis
6. Teisė į darbuotojų atstovavimą
7. Saugios ir tinkamos darbo sąlygos
8. Saugios ir tinkamos gyvenimo sąlygos
9. Teisė į teisių gynimo priemones
10. Laisvė pakeisti darbo vietą ir saugaus grįžimo garantija

VALSTYBĖS, ĮMONĖS, PROFESINĖS SĄJUNGOS IR CIVILINĖ VISUOMENĖ TURĖTŲ:

→ Užtikrinti teisę į informaciją

Valstybės privalo įdiegti teises nuostatas ir praktinius mechanizmus, kad darbuotojams migrantams nemokamai suprantama kalba būtų teikiama visa informacija apie jų teises ir įsipareigojimus bei sąlygas, susijusias su jų leidimu įvažiuoti, laikinu buvimu ir galimu įdarbinimu.

→ Užtikrinti supažindinimą su saugios ir teisėtos migracijos galimybėmis ir informavimą apie jas kilmės ir paskirties valstybėse

Kilmės ir paskirties valstybės, bendradarbiaudamos su profesinėmis sąjungomis, NVO ir įmonėmis, turėtų parengti iniciatyvas informacijai apie saugios ir teisėtos migracijos galimybes skleisti, pvz., per televiziją, radiją ir socialinės žiniasklaidos priemones arba teikiant mobiliąsias paslaugas išvykimo ir atvykimo vietose. Atsakingi subjektai turėtų kartu didinti darbuotojų migrantų informuotumą kilmės valstybėje prieš įdarbinimą ir paskirties valstybėje po atvykimo.

→ Užtikrinti teisingas ir palankias darbo sąlygas, teisiškai įpareigojančius darbo pasiūlymus ir raštiškas darbo sutartis

Darbo įstatymai ir (arba) teisės aktai turėtų reikalauti, kad darbuotojo migranto darbo pasiūlyme būtų nurodyta svarbi informacija, kaip antai: darbo sektorius, darbo vieta ir pobūdis, įdarbinimo trukmė, darbo sąlygos, ypač atlygis, darbo valandos ir apmokamų atostogų trukmė.

→ Sukurti darbo atašė tinklą pagrindinėse tikslo valstybėse

Kilmės valstybės turėtų apsvarstyti galimybę paskirti darbo atašė į pagrindinių paskirties šalių konsulatų, siekiant užtikrinti jų piliečių, dirbančių užsienyje, apsaugą ir gerovę.

UŽTIKRINTI TEISĘ Į ŽALOS ATLYGINIMĄ

→ Užtikrinti darbuotojų migrantų teisę į susirinkimų laisvę ir kolektyvines sutartis

Valstybės turi užtikrinti, kad darbuotojai migrantai galėtų netrukdomi ir nediskriminuojami, taip pat nepaisant jų padėties ir to, ar juos įdarbina agentūros, ar tiesiogiai darbdaviai, realizuoti savo teisę į susirinkimus (teisę įstoti į profesinę sąjungą ir ją steigti) ir kolektyvines sutartis, bei remti darbuotojų migrantų organizacijas, vykdančias darbo standartų laikymosi stebėjamą.

→ Stiprinti profesinių sąjungų apsaugą nelegaliems darbuotojams migrantams

Profesinės sąjungos turi išnagrinėti ir susitarti dėl pagrindinių kriterijų, kad profesinių sąjungų apsauga būtų taikoma jų nariais nesantiems nelegaliems darbuotojams migrantams. Valstybės turėtų skatinti ir remti išnaudojimo ir prekybos žmonėmis prevencijai bei darbuotojų teisių apsaugai skirtas mobiliąsias paslaugas, plėtojamą per partnerystę su valstybės valdžios institucijomis, darbuotojų organizacijomis, darbdavių asociacijomis, religinėmis grupėmis ir NVO. Valstybės turėtų užtikrinti civilinės visuomenės, padedančios nelegaliems migrantams, nebaudžiamumą.

→ Sudaryti galimybę darbuotojams pakeisti darbdavį žmogaus teisių pažeidimo atveju neprarandant leidimo gyventi

→ Užtikrinti specialias apsaugos priemones ir pagalbą nuo išnaudojimo ir prekybos žmonėmis nukentėjusiems darbuotojams

Valstybės turėtų išduoti leidimus gyventi nuo išnaudojimo ir prekybos žmonėmis nukentėjusiems darbuotojams migrantams, leisti išnaudotiems ir parduotiems darbuotojams migrantams legaliai likti paskirties valstybėje, kad jie galėtų reikalauti kompensacijos civilinėse, darbo arba baudžiamosiose bylose, bei užtikrinti parduotų darbuotojų nebaudžiamumą už nusikaltimus, kurių padarymas susijęs su jų pardavimu.

Vykdydamos savo pareigą saugoti žmogaus teises, valstybės turėtų užtikrinti, kad darbuotojai migrantai, kurių teisės ir laisvės buvo pažeistos, nepaisant jų statuso, turėtų lygias galimybes kreiptis į teismą ir civiline, administracine, teismine ar kitokia tvarka gauti žalos atlyginimą.

→ Sukurti konfidencialaus pranešimo apie piktnaudžiavimą ir konfidencialių skundų pateikimo mechanizmus

Valstybės turėtų sukurti mechanizmus, kuriais naudodamiesi darbuotojai migrantai, kurių teisės buvo pažeistos ir (arba) jie nukentėjo nuo nusikaltimų arba buvo tokių atvejų liudininkai, galėtų nepriklausomai institucijai (pvz., ombudsmenui) pateikti skundus konfidencialiai ir nebijodami keršto, t. y. nebijodami prarasti darbo ar būti perduoti imigracijos tarnybai, suimti ir išsiųsti.

→ Suteikti teisinę ir kitokią pagalbą siekiant žalos atlyginimo, ypač kompensacijos

Valstybės turi užtikrinti, kad išnaudotiems ir nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems darbuotojams migrantams, siekiantiems žalos atlyginimo, jiems suprantama kalba būtų teikiamos nemokamos teisinės konsultacijos ir pagalba. Valstybės turi skirti finansinių išteklių NVO ir profesinėms sąjungoms teikti paslaugas išnaudotiems ir nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems darbuotojams migrantams, kad jie galėtų veiksmingai siekti teisingumo.

MULTIDISCIPLININIS TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS IR KOORDINAVIMAS

Kova su prekyba žmonėmis reikalauja plėtoti efektyvius dvišalio ir tarptautinio įvairių subjektų bendradarbiavimo mechanizmus ir praktikas:

Sukurti arba stiprinti nacionalinius koordinavimo mechanizmus, skatinančius valstybinio ir privačiojo sektorių partnerystę

→ Valstybės turėtų užtikrinti, kad į kovos su prekyba žmonėmis multidisciplininio koordinavimo mechanizmus būtų įtraukti darbo inspekcijų, profesinių sąjungų, migrantų teisių grupių, privačių įdarbinimo agentūrų, darbdavių asociacijų ir jų atstovybių, veikiančių sektoriuose, kuriuose dažniausiai nustatomi priverstinio darbo atvejai, pvz., žemės ūkio, valymo paslaugų ir restoranų, atstovai.

Stiprinti tarpvalstybinį profesinių sąjungų ir NVO bendradarbiavimą

→ Baltijos jūros regione veikiančios profesinės sąjungos, NVO ir migrantų teisių organizacijos turėtų stiprinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą tarp kilmės ir paskirties valstybių, ypač sektoriuose, kuriuose dirba žemos kvalifikacijos darbuotojai migrantai.

Stiprinti regioninį tarpvalstybinį darbdavių asociacijų, privačių įdarbinimo agentūrų ir įmonių bendradarbiavimą

→ Darbdavių asociacijos, privačios įdarbinimo agentūros ir verslo įmonės turėtų stiprinti regioninį bendradarbiavimą, siekiant keistis ir platinti informaciją darbuotojų migrantų priverstinio darbo ir prekybos jais prevencijos tikslais.

Nustatyti multidisciplininio bendradarbiavimo tarp darbuotojus siunčiančių ir priimančių šalių mechanizmus

→ Kilmės ir paskirties valstybės turėtų parengti dvišalius susitarimus, skatinančius ir užtikrinančius tarpvalstybinį bendradarbiavimą tarp darbo inspekcijų, licencijas išduodančių įstaigų, policijos, prokuratūrų ir teismų, siekiant veiksmingiau spręsti piktnaudžiavimo darbuotojų migrantų įdarbinimu ir jų išnaudojimo darbe problemą.

Tarptautinė darbo konferencija 2014 m. birželio 11 d. patvirtino TDO Konvencijos Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo naują protokolą ir naują rekomendaciją. Jais skatinama stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą ir priverstinio (privalomojo) darbo prevenciją, ypač kai tai susiję su prekyba žmonėmis, bei reikalaujama, kad juos pasirašiusios šalys pagerintų aukų apsaugą ir numatytų tinkamas ir veiksmingas jų teisių gynimo priemones, pvz., žalos atlyginimą. Konferencijoje daugiau kaip 200 vyriausybės atstovų, darbuotojų ir darbdavių, nagrinėdami, kaip užkirsti kelią priverstiniam (privalomajam) darbui ir pritaikyti Konvenciją Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo šim laikmečiui, aptarė daugiau kaip šimtą protokolo ir rekomendacijos pakeitimų. Naujųjų priemonių priėmimas labai svarbus ir ES, nes jų nuostatos pakartoja ES teisės aktų principus ir politikos kryptis bei daugelyje ES dokumentų esama nuorodų į pagrindinių TDO darbo standartų ratifikavimą ir veiksmingą įgyvendinimą.

Piktnaudžiavimo migrantų įdarbinimu, jų išnaudojimo darbe ir prekybos darbuotojais migrantais Baltijos jūros regione prevencijos rekomendacijos (Rekomendacijos) yra baigiamoji projekto „*ADSTRINGO: kova su prekyba žmonėmis priverstiniam darbui plėtojant partnerystę, tobulinant identifikavimą ir įgyvendinant organizacines priemones*“ veikla. Jas parengė **Liliana Sorrentino** and **Anniina Jokinen**. Projektą įgyvendino Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (LR VRM), Nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės Europos institutas prie Jungtinių Tautų (HEUNI), Baltijos jūros valstybių tarybos darbo grupė prieš prekybą žmonėmis (TF-THB) ir Tartu universitetas.

Piktnaudžiavimo migrantų įdarbinimu, jų išnaudojimo darbe ir prekybos darbuotojais migrantais Baltijos jūros regione prevencijos rekomendacijos – **TRUMPAI** (Rekomendacijos – TRUMPAI) yra patogi naudoti koncentruota apžvalga, kaip užkirsti kelią darbuotojų migrantų išnaudojimui. Jos skirtos valstybėms, verslui, ypač įdarbinimo agentūroms ir darbdaviams, profesinėms sąjungoms ir nevyriausybinėms organizacijoms (NVO). Rekomendacijos – TRUMPAI – tai trumpos Rekomendacijų ištraukos. Išsamiai informacija, nuorodos ir šaltiniai pateikiami Rekomendacijose.

MINISTRY OF THE INTERIOR

UNIVERSITY OF TARTU

h e u n i

